

Милица Соврлић*

Прегледни научни чланак
УДК: 342.232.1(37+497.11)
DOI: 10.46793/GP.0901.23S

ПРЕДМЕТ СТИЦАЊА СВОЈИНЕ ОКУПАЦИЈОМ У СРПСКОМ И РИМСКОМ ПРАВУ

Рад примљен: 24. 08. 2018.
Рад прихваћен за објављивање: 27. 09. 2018.

Окупацијом, као оригинарним начином стицања својине, појединац уз минималне услове и без посебних формалности постаје власник ствари.

У одређеним историјским периодима окупација је имала много већи економски значај него данас, а што је донекле последица постојања много већег обима природних богатстава и мањег утицаја државе путем правне регулативе у погледу њиховог искоришћавања. Међу одредбама које регулишу начине стицања својине, окупација и данас постоји, али се може уочити већа рестриктивност приликом дефинисања и одређивања услова који морају бити испуњени да би се сматрало да је једно лице стекло својину окупацијом, а посебно се та рестриктивност уочава приликом одређивања ствари подобних за окупацију. Сходно томе, аутор у раду анализира правила српског и римског права у погледу објекта окупације.

Кључне речи: *својина, окупација, објект окупације, римско право, српско право*

I УВОД

Окупација се од давнина сматра начином заснивања својине која извире из природног права, а основ за присвајање појединих ствари је „урођена слобода узети их.“¹ У правној теорији окупација се најчешће дефинише или као „прибављање својине једностраним актом прибавиоца на стварима које је њихов власник напустио, узимањем тих ствари у

*Студент докторских академских студија Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, milicasovrljic90@hotmail.com

¹ Овај израз се налази у Аустријском грађанском законнику међу одредбама које регулишу стицање својине окупацијом.

државину с намером да се оне присвоје² или као „заснивање својине на ничијим стварима које се врши узимањем ових ствари у државину са вољом да се на њима заснује својина.“³ Суштински, у односу на друге начине стицања, окупација јесте једноставан и деформализован начин да се поједине ствари уведу у правни промет. Међутим, уколико се пође од правне регулативе, увиђа се да стицање својине окупацијом подразумева постојање одређених услова који се кумулативно морају остварити да би било несумњивог стицања својине. Окупација и данас постоји као начин заснивања својине, али нема значај који је имала раније. Разлог томе је смањење броја ствари које се сматрају ничијим, тј. својински слободним, а има и оних који оправданост окупације у данашњим условима тумаче социјалном потребом да се озакони државина напуштених ствари.⁴

Предмет нашег рада јесте објект окупације, премда изазива највише полемике и то на релацији шта јесте, а шта не може бити предмет стицања својине овим оригинарним начином стицања. Стога, настојаћемо прво да одредимо које атрибуте ствар треба да има да би била подобна да се заснује својина окупацијом, а потом и које ствари су изузете од окупације. Закључке ћемо утемељити анализирањем норми позитивног права садржаним у Закону о основама својинско правних односа као и решењима будућег српског права оличеног у Нацрту законика о својини и другим стварним правима и Преднацрту грађанског законика. Поред тога, када говоримо о стицању својине окупацијом, не можемо, а да се не осврнемо на правну прошлост и правила римског права, а која треба проанализирати из најмање два разлога. Први се тиче својине уопште, јер по мишљењу римских правника „власништво је почело с окупацијом“,⁵ а други, зарад увиђања шта је све могло бити објект окупације у периоду када је појам *res nullius* широко схватан и када је окупација сматрана за један од важнијих начина стицања својине.

II ПРЕДМЕТ СТИЦАЊА СВОЈИНЕ ОКУПАЦИЈОМ У СРПСКОМ ПРАВУ

Стицање својине окупацијом регулисано је Законом о основама својинско правних односа⁶. Окупацију нормирају и Нацрт законика о

² Д. Стојановић, *Стварно право*, Београд, 2008, 175.

³ О. Станковић, М. Орлић, *Стварно право*, Београд, 2004, 116.

⁴ Д. Попов, *Стицање права својине окупацијом ствари*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду бр. 1-2, 2008, 360.

⁵ D. 41, 2, 1, 1, наведено према: А. Ромас, *Izvori rimskog prava*, Zagreb, 1973, 230.

⁶ Закон о основама својинско правних односа (ЗОСПО), *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90, *Службени лист СРЈ*, бр. 29/96 и *Службени гласник РС*, бр. 115/2005 - др. закон.

својини и другим стварним правима⁷ и Преднацрт грађанског законика⁸, а била је предмет регулације и Српског грађанског законика.⁹

У циљу одређења објекта окупације поћићемо, у првом реду, од правила о окупацији која су део домаће законске регулативе. Међутим, предмет наше анализе, а потом и компарације биће и правила Нацрта и Преднацрта. ЗОСПО прописује следеће: на покретну ствар коју је њен власник напустио право својине стиче лице које је узело ту ствар у државину са намером да је присвоји (окупација), ако законом није другачије одређено.¹⁰ Нацрт предвиђа да лице које заснује физичку државину на нечијој покретности с намером да је присвоји, стиче својину на ствари, ако законом није другачије прописано,¹¹ док по Преднацрту, лице које напуштена покретна ствар узме у државину у намери (са намером) да је присвоји стиче на њој право својине.¹²

Дакле, цитирана правила упућују на закључак да ствар која је подобна да буде предмет стицања својине окупацијом треба да има два квалитета, један се тиче врсте ствари, а други својинскоправног режима. Ствар на којој се може успоставити право својине окупацијом треба да буде покретна и мора бити *extra patrimonium*, односно да није у нечијој имовини или добрима,¹³ јер уопштено речено, окупација (*occupatio*) јесте стицање власништва ствари, која не припада никоме (*res nullius*) узимањем ствари у посед с вољом учинити је својом (*res nullius cedit occupanti*).¹⁴

А. Покретна ствар

Окупацијом, својина се може стећи само на покретним стварима. Покретна ствар је она која се може премештати у простору, а да приликом тих промена не мења своју суштину, притом, подразумева се да је реч о ствари која може бити предмет правног промета. Закон не дефинише

⁷ Ка новом стварном праву Србије- Нацрт законика о својини и другим стварним правима (*Auf dem Wege zu einem neuen Sachenrecht Serbiens*), Београд, 2007. У даљем тексту Нацрт.

⁸ Преднацрт грађанског законика Републике Србије (Преднацрт), www.paragraf.rs/nacrti-i-predlozi, датум посете: 17.07.2018.

⁹ Грађански законик за Краљевину Србију, текст Закона од 11. марта 1844. године, са изменама и допунама(СГЗ), <https://sr.wikisource.org/sr/>, датум посете: 17.07.2018.

¹⁰ Чл. 32.

¹¹ Чл. 180.

¹² Чл. 1798.

¹³ А. Маленица, Н. Деретић, *Римско право*, Нови Сад, 2011, 274.

¹⁴ М. Horvat, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1958, 178.

покретну ствар¹⁵, али се појам покретне ствари одређује Нацртом, у ком је предвиђено да је покретна ствар она која променом места не пропада нити битно губи вредност¹⁶. С друге стране, Преднацрт садржи још потпуније одређење, премда предвиђа да покретне ствари нису само оне које се могу премештати без промене суштине, већ и оне које се саме крећу.¹⁷

Међутим, иако не би требало да постоји спор код одређивања покретних ствари које су подобне да буду предмет окупације, ипак треба бити опрезан, јер многе покретне ствари, без обзира на то својство, не би биле подобне да се на њима заснује својина овим начином, нпр. одбегле животиње. Иако у нашем позитивном праву нема одредби о томе, као пример наводимо Закон о својинско правним односима Републике Црне Горе, који садржи правила о својинском режиму дивљих и припитомљених животиња, и правним последицама њиховог бега. По закону, уколико дивља животиња побегне, а припитомљена изгуби навику да се враћа, власник губи право својине, али те животиње не постају ничије ствари, већ постају државна својина.¹⁸ Дакле, иако је реч о стварима које би биле подобне да буде предмет стицања својине окупацијом, законодавац право својине резервише за државу, не за појединца.

Наши прописи не познају номотехнику набрајања покретних ствари које се могу окупирати, што је и разумљиво премда се окупација реализује фактичким узимањем ствари. Међутим, извесно одступање постоји када је у питању рој пчела. Стицање својине на одбеглом роју пчела није предвиђено ЗОСПО¹⁹, али јесте Нацртом и Преднацртом. Иако је стицање својине над одбеглом роју пчела посебан начин стицања, овде наводимо одредбе о томе из разлога што одбегли рој пчела, уколико га власник не пронађе у року од 24 часа од ројења, постаје ничија ствар,²⁰ дакле бива подобан да буде окупиран. Исто решење је заступљено и у Преднацрту, с тим што ће рој пчела постати ничија ствар не само уколико га власник не гони у року од 24 часа, већ и уколико у току гоњења рој изгуби из вида или одустане од њега.²¹ Такође, напоменули бисмо и да је у СГЗ-у одељку о стицању својине окупацијом било одредби које су регулисале поступање

¹⁵ Примера ради, Закон о својинско правним односима Црне Горе (ЗСПО Црне Горе), *Службени лист ЦГ*, бр. 19/2009 дефинише покретну ствар у Чл. 19 ст. 1.

¹⁶ Чл. 21. ст. 1.

¹⁷ Чл. 141. ст. 1.

¹⁸ Чл. 109 -111.

¹⁹ По самом закону право својине се стиче ставрањем нове ствари, спајањем, мешањем, грађењем на туђем замљиштву, одвајањем плодова, одржањем, стицањем својине од невласника, окупацијом и другим случајевима одређеним законом.

²⁰ Чл. 158. Нацрта.

²¹ Чл. 1771, исто је и по ЗСПО Црне Горе, Чл. 80.

власника у случају одбеглог роја, као и правним последицама које ће погодити власника уколико не успе да поврати рој у предвиђеном року. Наиме, одбегли рој, а који је имао власника, у прва 24 сата, колико је остављено да се рој поврати, третира се као изгубљена ствар, али након истека овог временског периода рој се има сматрати ничијом ствари и припада као „и друга дивљач ономе који га ухвати.“²² С друге стране, СГЗ је имао још једну одредбу о роју пчела, а из које се може закључити да није реч о пчелама које су имале власника па побегле, већ о пчелама које се сматрају изворно ничијим стварима- рој шумски у грму сматра се као ствар ничија, и припада ономе који га први нађе и грм закрсти.²³ Дакле, у оба случаја рој пчела може бити предмет стицања својине окупацијом.

Конечно, предмет окупације јесу покретне ствари. Међутим, уколико би било нужно оценити да ли фактичко узимање покретне ствари од стране неког субјекта уједно претпоставља и заснованост својине, погрешно би било дати позитиван одговор ослањајући се само на релацију: *својински слободна покретна ствар- успостављена државина-својина*, јер без обзира на својство покретности, нису све покретне ствари подобне да се на њима заснује својина окупацијом. По нашем позитивном праву, то је само напуштена покретна ствар, тј. покретна ствар која с аспекта дотадашњег власника нема економску или неку другу вредност.

Б. Својински слободна ствар

Број покретних ствари које могу бити у човековој аперхензији је заиста велики. Међутим, својство „ничија ствар“, односно да се ствар већ не налази у нечијим добрима, сужава избор приликом одређења покретних ствари на којима може бити заснована својина окупацијом. Ничијом ствари сматра се она коју је власник напустио (дерелинквирана ствар) или она на којој није заснивано право својине (изворно ничија ствар).²⁴ Својина окупацијом стиче се тако што пословно способно лице узме у државину ствар која нема власника,²⁵ јер оно што није ничије, то по природном разуму припада оном ко га окупира.²⁶

Изворно ничије ствари су делови општег добра: самоникло јестиво биље, вода захваћена из језера, планинског потока и сл.²⁷

Предмет стицања својине окупацијом може бити покретна ствар коју је њен власник напустио. Иако није уобичајено да власник не жели да

²² Чл. 240.

²³ Чл. 241.

²⁴ Д. Попов, *op.cit.*, 360.

²⁵ М. Милошевић, *Римско право*, Београд, 2005, 227.

²⁶ Д. 41, 1, 3, наведено према: Е. Станковић, *Извори римског права, практикум за вежбе*, Крагујевац, 2009, 227.

²⁷ I. Babić, *Uvod u građansko i stvarno pravo*, Beograd, 2015, 169.

задржи ствар и својинска овлашћења, ипак се дешава да је ствар напушта. Најчешће се ради о стварима које власнику нису од значаја ни у ком смислу. Сматраће се да је власник своју покретну ствар напустио онда када је видно манифестовао вољу да ствар напушта.²⁸ Из образложења судских одлука наших судова, произилази да право својине на ствари престаје напуштањем, уз испуњење два услова, и то изражене воље неког власника, на несумњив начин, да ствар више не користи, односно да је напусти, а што значи да се одриче права својине на ту ствар коју престаје да држи, односно користи, што представља други услов за губитак права својине на напуштеној ствари.²⁹

Напуштену ствар не треба поистовећивати са изгубљеном ствари, јер „изгубљена ствар је покретна ствар која је ван фактичке власти држаоца, услед нежељеног губитка државине, што је последица случаја или више силе, при чему он не зна где се ствар налази.“³⁰ Дакле, и код напуштене и изгубљене ствари постоји губитак државине, с тим што је код напуштања засновано на вољи самог држаоца, а код изгубљене ствари реч је о нежељеном губитку. Међутим, иако изгубљена ствар начелно не може бити предмет окупације, правило Нацрта указује да и нађена ствар која је незнатне вредности може бити предмет присвајања уколико власник, односно лице које ју је изгубило, непосредно по губитку не захтева њену предају.³¹

Заснивања својине на напуштеним стварима, по правилима о окупацији, остварено је, а како то произилази из досадашњег излагања, успостављањем државине с намером присвајања. Међутим, код покретних ствари које је власник напустио могу бити спорна два момента. С једне стране, у ком тренутку престаје својина дереликвента, а с друге, у ком тренутку ће се сматрати да је други субјект стекао право својине.

Овим недоумицама су се правници бавили и у римском праву, па су решења за спорно питање нудили представници школе Прокулеанаца и Сабинијанаца. Док су Прокулеанци заступали мишљење да својина престаје тек окупацијом напуштене ствари, Сабинијанци су сматрали да својина престаје актом дереликције, с тим што не постоји својина другог док ствар не узме у државину.³² Овакав резон представника друге школе се, сматрамо, може применити и данас, имајући у виду да се за одрицање од права својине на покретним стварима не захтевају формални услови као што је то предвиђено код одрицања права својине на непокретним

²⁸ Н. Сворцан, *Коментар Закона о основама својинско правних односа*, Крагујевац, 2009, 218.

²⁹ Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу, ГЖ 123/11, необјављено.

³⁰ А. Павићевић, *Појам изгубљене ствари*, Правни живот, бр. 5-6, 2014, 109.

³¹ Чл. 173. ст 1.

³² D. 41, 2, 1, 1 наведено према: А. Ромас, *op.cit.*, 229.

стварима. Код одрицања својине на покретној ствари довољно је да дотадашњи власник на видан начин манифестује вољу напуштања ствари, а својина новог субјекта заснива се тек моментом заснивања државине ствари.

Дакле, предмет стицања својине окупацијом је покретна напуштена ствар, уколико остајемо у оквирима Закона. Међутим, идеја да се код одређења својинскоправног режима ствари нагласи непостојање својине правног претходника, видљива је и у Нацрту и Преднацрту, с тим што је другачије изражена. Наиме, Преднацрт прописују да се ради о напуштеној ствари, док је по Нацрту реч о ничијој ствари, а што је, сматрамо, боље решење, јер као што смо видели, ствар без власника није само напуштена ствар, већ и изворно ничија ствар.

III ШТА НИЈЕ ПРЕДМЕТ ОКУПАЦИЈЕ

Говорећи о стицању својине окупацијом потребно је одредити и шта не може бити предмет стицања, премда је општеприхваћено да је окупација изгубила на значају управо зато што се број ствари које се сматрају ничијим сузио. Неке ствари су изричито изузете од присвајање, док су друге у посебном правном режиму због економске вредности или друштвеног значаја. Иако засигурно нећемо набројати све ствари које нису предмет стицања својине окупацијом, сматрамо да, поред непокретности које су несумњиво изузете од окупације, у тај круг можемо сврстати још и скривено благо и животиње.

1. Непокретности. Предмет стицања својине окупацијом су само покретне ствари, а разлози немогућности стицања својине окупацијом на непокретним стварима су политичке природе. Наиме, држава настоји да себе види у улози „окупатора“ када су у питању непокретности. Заправо, на покретним стварима настаје приватна својина која је слободна, тј. важи као могућност за свакога, а на непокретностима државна својина, резервисана само за државу, а која на неки начин не само да има право, већ и обавезу да својину стекне. Међутим, у правној прошлости било је одступања од овог правила. Пример је СГЗ. Према Законику „неке ствари, које ни у чијој власти нису, може сваки заузети и задржати, и тим самим оне прелазе у његову сопственост, и он постаје њиховим господаром.“³³ Међу „неким стварима“ налазе се *пуста места*. Под пустим местом сматрало се оно које је својевољно остављено, без намере враћања власника, с тим што је јасно прецизирано под којим условима се место сматрало напуштеним. Цитираћемо ову одредбу без прилагођавања савременом српском језику. Пустим местом сматраће се место: 1) ако правога господара за 10 година нема, нити му се за то време трага ни гласа

³³ Чл. 228.

зна, осим ако му није могуће било вратити се, или јавити се; 2) ако је толико времена протекло, да је место запуштено у луг обрасло, и зато се на ново крчити морало; 3) ако је прави господар оставио, па дознавши, да је други заузео, за годину дана противан показао се није, а могао је.³⁴ Пусто место је свако могао да заузме. Дакле, предмет окупације су могле бити и непокретне ствари, а што закључујемо на основу једног од три кумулативна услова, који гласи „да је место запуштено у луг обрасло, и зато се на ново крчити морало.“

Да су непокретности изузете од окупације јасно произилази из анализираних правила. На покретну ствар коју је њен власник напустио, право својине стиче лице које је узело ту ствар у државину са намером да је присвоји, док се на непокретности не може стећи право својине окупацијом. Ово је норма ЗОСПО.³⁵ Међутим, Нацрт говори о присвајању ничије покретности³⁶, али без изричите одредбе о томе да се својина окупацијом не може стећи на напуштеним непокретним стварима. С друге стране, Преднацрт има формулацију као и ЗОСПО.³⁷ Дакле, предмет окупације је само покретна ствар, било да је ничија или напуштена ствар. Одступања од овога нема ни у правима појединих земаља чије смо прописе анализирали, и то ЗСПО Републике Црне Горе³⁸, Закону о власништву и другим стварним правима Републике Хрватске.³⁹

2. Скривено благо. Благо означава првенствено вредну (драгоцену) покретну ствар која је непродуктивна и која се чува⁴⁰. Без обзира на чињеницу да се код скривеног блага доводи у питање постојање ранијег сопственика, тј. он је засигурно постојао, али се не може сазнати да ли и даље постоји, не може бити речи о томе да скривено благо може бити предмет присвајања. Режим нађеног блага није нормиран позитивним прописима наше земље, већ само Нацртом и Преднацртом, а правила садржана у овим актима упућују на то да случајно проналажење скривених ствари, за налазача ствара само облигационо право-потраживање трошкова које је имао и налазачке награде.⁴¹

³⁴ Чл. 230.

³⁵ Чл. 32. ст. 2., исто је и по ЗСПО Црне Горе, Чл. 63.

³⁶ Чл. 189.

³⁷ Чл. 1779., исто је и по хрватском Закону о власништву и другим стварним правима, *Народне новине*, бр. 81/2015, Чл. 131. ст. 4.

³⁸ Чл. 63.

³⁹ Чл. 131.

⁴⁰ И. Бабић, *Налаз скривеног блага*, Зборник радова правног факултета у Нишу бр. 56, 2010, 39.

⁴¹ Више о правним последицама налаза скривеног блага Вид. А. Павићевић, *Pravne posledice nalaza skrivenog blaga u srpskom pravu*, *Nova pravna revija* бр. 1-2, 2015, 86-93.

3. Животиње. Посебно интересовање изазива питање да ли дивље и одбегле домаће животиње могу бити предмет окупације? Поједине покретне ствари могу бити предмет присвајања тек уколико се добију одређене дозволе, с тим да има мишљења да ово није окупација, већ посебан начин стицања својине на основу административне дозволе.⁴² Такве ствари су дивље животиње и рибе, које су биле у другачијем режиму по предатном праву када су сматране за ничије ствари. Тако, по правилима СГЗ-а, својина на дивљачима, тј. шумским зверима као што су медведи, вукови, зечеви и др., припада оном ко их ухвати или убије,⁴³ а уколико би нека од дивљих животиња, која је припитомљена, побегла од власника, престајала је бити власништво окупанта, постајала би ничија ствар и свако ју је могао поново присвојити.⁴⁴ Данас, дивље животиње и рибе, су у државној својини, а на њима се право својине стиче ловом, односно риболовом тек након добијања административне дозволе за те радње, а циљ оваквог режима јесте трајно одржавање и унапређење популације дивљачи и риба. Одредбе о стицању својине на дивљим животињама и рибама у нашем праву налазе се у Закону о дивљачи и ловству⁴⁵ и Закону о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда⁴⁶.

С друге стране, одлутала домаћа животиња никако се не може третирати као ничија ствар. Иако у Закону о овоме нема одредби, јасно правило садржано је у Преднацрту. Ако налазач одлутале домаће животиње, која се не гаји ради стицања прихода, није у стању или не може да је чува, дужан је да је повери установи или лицу које се бави примањем животиња на чување и старање.⁴⁷ Ова посебна одредба је у оквиру одељка о поступању с нађенима стварима, те је јасно да се одлутала домаћа животиња не може присвојити. Међутим, сматрамо да не би требало наглашавати да се ради о животињама *које се не гаје ради стицања прихода*, већ формулација треба бити општија, с обзиром на то да се животиње гаје да задовоље како економску, тако и нематеријалну човекову потребу.⁴⁸

⁴² I. Babić, *op.cit.*, 175.

⁴³ Чл. 235.

⁴⁴ Чл. 236

⁴⁵ *Службени гласник РС*, бр. 18 /2010.

⁴⁶ *Службени гласник РС*, бр. 128/ 2014.

⁴⁷ Чл. 1780 .

⁴⁸ Према Закону о добробити животиња, *Службени гласник РС* бр. 41/2009, животиње су: животиње које се користе у производне сврхе; животиње које се користе у научноистраживачке, биомедицинске и образовне сврхе; животиње које се користе за изложбе, такмичења, приредбе и друге облике јавног приказивања; животиње за рад и службене животиње; кућне љубимце; напуштене и изгубљене животиње; дивље животиње у заточеништву.

Конечно, концепција изједначавања животиња са осталим покретним стварима није у потпуности напуштена, али су дивље и припитомљене животиње под посебним правним режимом. Домаће животиње, уколико одбегну не могу бити предмет стицања својине окупацијом, а стицање својине на дивљачима условљено је добијањем административних дозвола.

IV ПРЕДМЕТ СТИЦАЊА СВОЈИНЕ ОКУПАЦИЈОМ У РИМСКОМ ПРАВУ

У римском праву стицање својине окупацијом представљало је најважнији оригинарни начин стицања који је заснован на природном праву⁴⁹, јер „својствено је свим народима да присвајају делове природе на законит начин.“⁵⁰ И по правилима римског права својина окупацијом се стицала тако што „оно што пре тога није никоме припадало, какав је случај када се ухвати оно што је на земљи, у мору или ваздуху, постаје наша својина све док је чувамо.“⁵¹

Одређење подобне ствари, по правилима римског права, на којој се може успоставити својина окупацијом је нешто сложеније, а разлог је широко схватање појма ствари која је *res nullius*. У ствари које немају власника, а које су подобне да се на њима заснује својина спадају: ствари које још увек нису биле у својини било које особе, ствари којих се досадашњи власник одрекао (*res derelicta*), ствари непријатеља и благо.⁵²

1. Ствари које још увек нису биле у својини било које особе су ствари из природе. Овде у првом реду спадају дивље животиње, птице, рибе, укључивши и животиње које се лове⁵³. Дивљачи никада нису сматране делом или припатком непокретности на којој стално обитавају.⁵⁴ По правилима римског права могло се ловити и на туђем земљишту, с обзиром на то да није било одредби које би признавале право лова ни држави, ни општинама, ни власницима непокретности, под условом да земљиште није ограђено и да се ловом власнику не наноси штета. У супротном, власник земљишта је могао правним средствима, интердиктима ретиненде, спречити ловцу приступ на земљишту, будући да се тиме дира у његово право. Међу правилима налазе се и одредбе о

⁴⁹ Правника Гај у својим Институцијама записује да у начине за преношење својине засноване на природном праву спада ипак не само традиција, већ и окупација.

⁵⁰ Ж. Бујуклић, *Римско приватно право*, Београд, 2015, 261.

⁵¹ О. Stanojević, *Gaj Institucije*, Beograd, 105, О. Stanojević, J. Danilović, *Tekstovi iz rimskog prava*, Beograd, 1970, 169-170.

⁵² В. Eisner, М. Horvat, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1948, 324.

⁵³ *Ibid.*, 323.

⁵⁴ М., Милошевић, *op.cit.*, 278.

статусу дивљих животиња које су у власништву и животињама које су пропитомљене, а у ситуацијама када напусте свог господара. Тако, сматрало се да прве опет постају *res nullius* ако поново стекну своју природну слободу, односно „када је или ишчезла испред наших очију или, иако нам је на догледу, ипак је тешко да се гони“⁵⁵, а припитомљене ако изгубе намеру да се враћају господару. Сматра се да су изгубиле намеру да се врате када престане њихова нивика да се враћају⁵⁶.

За ничије ствари су сматране и острво које је настало у мору, а што је уједно и једина врста непокретних ствари подобних да буду окупирани, затим полудраго камење, шкољке и бисери пронађени на обали.

2. Предмет стицања могу да буду и ствари којих се досадашњи власник, напуштањем државине, одрекао. Моменат стицања својине окупанта зависио је од тога да ли је ствар *res Mancipi* или *res nec Mancipi*. Ако се радило о ствари *res Mancipi*, окупант је тек одржајем постајао власник ствари. Разлози овако усвојеног решења могу се објаснити на два начина. С једне стране, то је последица немогућности да се неформалном дереликцијом угаси право својине на стварима које су *res Mancipi*, а с друге, немогућност да се својина на стварима које су *res Mancipi* стиче начинима које предвиђа *ius gentium*. Код ствари које су *res nec Mancipi* оваквих дилема нема, те су оне одмах припадале ономе ко их узме.

3. У класификацији ствари које су подобне да буду окупирани значајну категорију представљају и *res hostiles* (непријатељске ствари), јер су Римљани веровали „да је оно што је отето од непријатеља у највећој мери њихова својина“.⁵⁷ То су покретне ствари у својини странаца којима Рим није дао уговором или ни једностраним актом обећао заштиту. Међутим, једино у случају рата који је званично објављен, лица под војном командом стичу ратни плен у корист државе (*occupatio belica*). Освојено земљиште постаје *ager publicus*, а заробљеници ухваћени са оружјем у руци државни робови (*servi publici*).⁵⁸ Ипак, ово није важило за цивиле или групе које су пратиле војску или самостално залазиле на непријатељску територију. „Непријатеља који је пребегао примамо по ратном праву. И оне ствари непријатеља које се налазе код нас припадају оном ко их је окупирао, а не држави.“⁵⁹

4. Последња категорија јесу ствари које се означавају као благо. О томе да ли је налаз блага посебан начин стицања својине или се и благо може слободно присвајати, било је предмет интересовања многих романиста. Једни сматрају да је нађено благо *res nullius* и да може бити

⁵⁵ Р. В. Ћиласовић, *Гајеве институције*, Београд, 1939, 70.

⁵⁶ О. Станојевић, *op.cit.*, 107.

⁵⁷ О. Станојевић, *Римско право*, Београд, 2008, 205.

⁵⁸ Ж. Бујуклић, *op.cit.*, 262.

⁵⁹ D. 41. 1. 51, наведено према: О. Станојевић, Ј. Даниловић, *op.cit.*, 170.

предмет стицања својине окупацијом⁶⁰, а други да је налаз скривеног блага посебан начин стицања својине.⁶¹ Чини се да за оба мишљења има основа. Наиме, у најстаријем периоду пронађено скривено благо могло је бити предмет присвајања. У прилог томе говори одредба о којој читамо код правника Павла, а која гласи „Благо је давнашња остава неког новца, о коме више нико ништа не памти, тако да и нема више власника. Због тога ће оно припасти оном кога нађе, јер нема другог власника.”⁶² Међутим, за време Хадријана, установљена су правила по којима је налаз скривеног блага третиран на начин који се много не разликује од данашњег.

Дакле, и по правилима римског права окупација се реализовала заснивањем државине на подобној ствари, која је широко схватана. Једино спорно било је стицање својине окупацијом на покретним стварима *res mobiles* и на нађеном благу све до Хадријана када нађено благо није само за налазача производило стварноправно дејство, већ и за друге субјекте. Ово из разлога што се није могло допустити да налазач стекне својину на вредним стварима, а да се не задовоље још два интереса: интерес државе и интерес власника непокретности на којој је благо нађено.

V ЗАКЉУЧАК

Окупација као начин стицања својине није својствена само модерним правима. Напротив, своје корене има у далекој прошлости, познавало ју је римско право, чијом рецепцијом је доспела до правних система који почивају на његовој традицији.

Међутим, несумњиво је да су се правна правила која се тичу стицања својине окупацијом изменила у односу на некадашња, а окупација нема онај економски значај који је имала раније. Раније је стицање својине окупацијом било резервисано за велики број ствари, а државна регулатива по том питању није била рестриктивна, те су се слободно могле присвајати напуштене ствари, делови природног богатства, животиње, па чак и непокрене ствари.

У нашем праву, окупација је регулисана Законом о основама својинско правних односа, али и будућим прописима, Нацртом законика о својини и другим стварним правима, као и Преднацртом грађанског законика, и то нешто детаљније. Оно што се може приметити је да, упркос постојању нешто више одредби о окупацији, већих одступања од неких устаљених принципа, када је реч о овом начину стицања, и нема.

⁶⁰ Д. Стојчевић, *Римско приватно право*, Београд, 1985, 152, М. Милошевић, *op.cit.*, 228.

⁶¹ М. Horvat, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1974, 137.

⁶² D. 41. 1. 31 .1, наведено према: О. Stanojević, J. Danilović, *op.cit.*, 170.

Окупација је и даље заснивање државине на подобној ствари с намером присвајања.

Према Закону о основама својинско правних односа, окупација је резервисана само за покретне напуштене ствари. На истом становишту стоје Нацрт законика о својини и другим стварним правима и Преднацрт грађанског законика. Аналогно, стицање својине на непокретностима није могуће ни под којим условима. Међутим, поред непокретних ствари, постоје још неке које не могу бити предмет слободног присвајања. У том режиму су дивље животиње, које су државна својина, а акту лова претходно стоји добијање административне дозволе, затим одлутале домаће животиње, али и случајно нађено скривено благо. Међутим, иако нађена ствар начелно не може бити предмет стицања својине окупацијом, Нацрт законика о својини, у одељку о нађеној ствари, прописује да и ствар коју је неко изгубио, под условом да је незнатне вредности и да је власник одмах не захтева, може бити предмет присвајања. Дакле, *de lege ferenda* и изгубљена ствар се третира као *res nullius*, али под одређеним условима.

На крају, закључујемо да окупација нема значај за појединца који је имала раније, али није превазиђена као начин стицања својине, а своју функцију остварује сходно друштвено – економским приликама.

Milica Sovrlic*

THE OBJECT OF ACQUISITION OF PROPERTY BY OCCUPATION IN SERBIAN AND ROMAN LAW

Summary

By occupation, as the original mode of acquiring property, the individual acquires the ability to introduce things with attributes in legal transactions, we can say with the minimum conditions and without any formality.

In certain historical periods, the occupation was much more economically significant than today, which is somewhat due to the existence of a much greater volume of natural resources and a lesser influence of the state through legal regulations regarding their exploitation. Among rules that regulate the ways of acquiring property, the occupation still exists, but may be seen greater strictness in defining and determining the conditions that must be met for one

* Phd student, Faculty of Law, University of Kragujevac

person one person to acquire property occupation. This strictness is present in determining things that can be acquired by occupation.

Accordingly, the subject of the author's work are norms that regulate the acquisition of property by occupation in Serbian law and Roman law.

Key words: *property, occupation, object of occupation, Roman law, Serbian law.*